

Бабенко А.Ю.,

асистент кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства, Університет ДФС України

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Статтю присвячено питанню становлення та розвитку інституту фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства в Україні. Проаналізовані основні етапи, пов'язані з розвитком фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства, проведено їх аналіз та виокремлення. Зроблено висновки щодо періодизації фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства та доцільності внесення змін до Митного законодавства України, зокрема в частині видів відповідальності.

***Ключові слова:** фінансово-правова відповідальність, митне законодавство, види відповідальності, етапи становлення фінансово-правової відповідальності за порушення митного законодавства, відповідальність.*

Статья посвящена вопросу становлению и развитию института финансово-правовой ответственности за нарушение таможенного законодательства в Украине. Проанализированы основные этапы, связанные с развитием финансово-правовой ответственности за нарушение таможенного законодательства, проведено их разграничение и анализ. Сделаны выводы о периодизации финансово-правовой ответственности за нарушение таможенного законодательства и целесообразности внесения изменений в Таможенное законодательство Украины, в части видов ответственности.

***Ключевые слова:** финансово-правовая ответственность, таможенное законодательство, виды ответственности, этапы становления финансово-правовой ответственности за нарушение таможенного законодательства, ответственность.*

The article focuses on the formation and development of the Institute's financial and legal responsibility for the violation of customs laws in Ukraine. Analyzes the basic steps involved in the development of the financial and legal responsibility for the violation of customs laws, conducted their delineation and analysis. Conclusions about the periodization of the financial and legal responsibility for the violation of customs legislation and expediency of amending the customs legislation of Ukraine, in terms of types of liability.

***Key words:** financial and legal responsibility, customs legislation, responsibilities, stages of the financial and legal responsibility for the violation of the customs legislation, the responsibility.*

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в соціально-економічному та політичному житті нашої країни, зумовлюють необхідність перегляду та вдосконалення її правової системи, приведення у відповідність з тими завданнями, які ставить перед собою

суспільство і держава на даному етапі свого розвитку. Особлива увага має приділятися тим її інститутам, правове регулювання яких потребує наукового осмислення та радикальних перетворень. На сьогоднішній день до складу таких

можна віднести і відповідальність за порушення митного законодавства.

Метою дослідження є здійснення теоретичного обґрунтування становлення інституту фінансово–правової відповідальності за порушення митного законодавства в Україні, а також виокремлення його основних етапів.

Огляд останніх досліджень і публікацій.

Фінансово–правова відповідальність за порушення митного законодавства є досить дискусійним питанням у вітчизняній правовій науці, оскільки гостро стоїть необхідність відмежування фінансово–правової від адміністративної відповідальності. Дане питання знаходило свій вираз у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема: Н. І. Атаманчука, К. В. Басіна, С. В. Бобровника, О. М. Бакаєва, С. Н. Братуся, А. Б. Венгерова, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменка, М. В. Карасьової, Н. А. Слободчиков, Т. І. Тарахонич, В. М. Маліновської, О. В. Муконіна, інші.

Виклад основного матеріалу. Митна справа нерозривно пов'язана із товарним виробництвом та міжнародною торгівлею і обміном, що у свою чергу є найпростішою формою оподаткування. Кожний історичний етап розвитку людства мав певний вплив на розвиток митної справи в цілому, та на розвиток інституту відповідальності за порушення митного законодавства зокрема. Варто зазначити, що інституту відповідальності за порушення митного законодавства існував ще за часів Київської Русі. Саме в XI–XIII ст. були перші спроби встановлення фінансово–правової відповідальності, які містилися в збірнику законів Київської Русі «Руська правда», що закріпила правила торгівлі, порядок сплати мита та застосування санкцій за контрабанду [6, с.3].

Свій відбиток на митну справу залишила і Монголо–татарська навала у XII ст., яка сприяла введенню в обіг таких поняття як «тамга», «тамжить», «таможня» та виникненню такого виду мита, як

«протамож'є», що сплачувалось за неявку товару на митниці [7, с.28–31].

Часи Литовсько–Польської доби характеризувались великою кількістю митних ставок та жорсткими санкціями щодо тих осіб, які бажали обійти великі митні застави – Київ, Чернігів, Чорнобиль. Важливу роль у розвитку митної справи зазначеного періоду відігравали Литовські статuti, які містили положення щодо поняття митних зборів та відповідальності за порушення митних правил [8, с.59].

За часів козацької держави, митна справа була побудована за зразком сусідніх держав, проте з певними, характерними лише для неї рисами. Крім низьких митних ставок, існували і досить жорсткі, а іноді і жорстокі покарання. за спробу реалізації іноземними купцями товарів за посередництва українських купців, котрі мали пільги, за таке порушення всі товари конфісковувалися митними чиновниками, половина товару надходила до гетьманської скарбниці, а інша половина конфіскаату залишалася безпосередньо митникові, що в свою чергу активізувало роботу митних органів [4, с.73].

Входження українських земель до складу Російської імперії (кінець XVII ст. – початок XX ст.), ознаменувалося втратою державності та встановленням тотального контролю над Україною. Для митної справи даного періоду притаманна хаотичність та непослідовність у питаннях розвитку, що було наслідком палацових переворотів. Варто зазначити, що даний період розвитку митної справи, був направлений здебільшого на боротьбу з неабияким ростом контрабанди та посиленням відповідальності за неї. Так за період 1754–1904 рр. боротьба з контрабандою набуває державного значення, міри покарання переходять від адміністративних покарань до притягнення до кримінальної відповідальності контрабандистів та їх поплічників. Відповідальність за контрабанду несли всі особи, незалежно від того, де була затримана контрабанда: в прикордонній полосі або за її межами. З метою боротьби

з контрабандою, були встановлені штрафні санкції та нараховувалась пеня (якщо пеня не перевищувала 3 рублів, то конфісковували товар без неї, а за повторення контрабанди – накладалася подвійна пеня), які диференціювалися залежно від виду митного правопорушення. За часів СРСР митна справа України не мала самостійності, та була підпорядкована центральним виконавчим органам. Митна справа СРСР в деякій мірі продовжила традицію митної справи Російської імперії в частині боротьби з контрабандою та певного протекціонізму. Було виокремлено 2 види контрабанди: контрабанда як адміністративне правопорушення та контрабанда як кримінальний злочин. Щодо штрафних санкцій, то цікавим є встановлення максимального розміру штрафу для громадян – 10 руб., та для посадових осіб – 50 руб. [3].

З часу проголошення незалежності України розпочинається розбудова нової митної справи. Було прийнято три Митні кодекси (1991 р., 2002 р. та 2012р.), прийняття кожного із них було зумовлено вимогами часу, та задачами, що ставилися перед ними. Кожний митний кодекс містить норми щодо відповідальності за порушення митних правил, характеристику складів правопорушень, визначають специфіку стягнень за їх скоєння та порядок їх застосування. Митний кодекс України 1991 р. (далі – МК України) при визначенні порушення митних правил не враховував їх правової природи [5, с. 18]. Проте цей недолік було виправлено в наступних митних кодексах – 2002 та 2012 р.р., та зазначено, що порушення митних правил є адміністративним правопорушенням.

Чинне митне законодавство являє собою міжгалузевий правовий інститут, який об'єднує в собі норми різних галузей законодавства. У ст. 458 МК України зазначено, що порушення митних правил є адміністративним правопорушенням, та передбачає адміністративну відповідальність за правопорушення, передбачені МК України в разі, якщо ці

правопорушення не тягнуть за собою кримінальної відповідальності [1].

Поряд з цим, необхідно зазначити, що є вагомими підстави стверджувати і про фінансово-правову відповідальність у митній сфері. Обов'язковою умовою переміщення товарів через митний кордон України та розпорядження ними згідно з заявленим режимом є сплата митних платежів. Відповідно ч. 2 ст. 1 МК України відносини, пов'язані із справлянням митних платежів, регулюються цим Кодексом, Податковим кодексом України (далі – ПК України) та іншими законами України з питань оподаткування [1]. Відповідно до пп. 6 п. 2 ст. 544 МК України одним із завдань митниці є забезпечення справляння митних платежів, контроль правильності обчислення, своєчасності та повноти їх сплати, застосування заходів щодо їх примусового стягнення в межах повноважень, визначених цим Кодексом, ПК України та іншими актами законодавства України [1].

У п. 27 ч. 1 ст. 4 МК України зазначено, що до митних платежів відноситься мито, акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції) [1]. Відповідно до пп. 14.1.113 п. 14.1 ст. 14 ПК України митні платежі – це податки, що відповідно до цього Кодексу або митного законодавства справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи [2]. Правила оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, митом регламентуються Розділом IX Глави 42 МК України, акцизного податку та податку на додану вартість – Розділами V та VI ПК України.

Загальновідомо, що правові основи оподаткування є інститутом фінансового права. Отже фінансово-правові норми регулюють відносини, пов'язані з митними платежами, і ці відносини у деякій мірі є

предметом фінансового права, а саме являють собою податкові відносини, норми яких регламентують процес фінансової діяльності у напрямку акумулювання доходів бюджетної системи.

У випадку неналежного виконання обов'язку із сплати митних платежів може бути застосована фінансово-правова відповідальність (ст. ст. 109–128¹ Глави 11 ПК України) [2]. Слід також зазначити, що згідно ч. 1 ст. 302 МК України після закінчення встановлених цим Кодексом та ПК України строків сплати митних платежів на суму податкового боргу нараховується пеня у розмірі та порядку, визначених ПК України [1]. Відповідно до ч. 1 ст. 303 МК України у разі несплати або неповної сплати митних платежів у встановлений строк такі платежі стягуються у порядку та строки, визначені ПК України [1].

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що необхідність в удосконаленні Митного законодавства України щодо видів відповідальності не викликає сумнівів. На сьогодні, законодавцем не закріплено визначення поняття відповідальності за порушення митного законодавства.

Прослідковуючи розвиток інституту відповідальності за порушення митного

законодавства можна виокремити такі етапи його розвитку:

I – й етап XI–XVII ст.. – зародження інституту відповідальності за порушення митного законодавства у Київській Русі;

II – й етап IX–XIII с. характеризується занепадом Київської Русі та навалом монголо-татар;

III – й етап XIV – до II половини XVI ст.. розвиток митної справи у часи Литовсько-Польської доби;

IV – й етап з початку II половини XVI ст. до першої половини XVIII ст.. період запорізького козацтва;

V – й етап кінець XVII ст. початок XX ст.. період входження українських земель до Російської імперії;

VI – й етап початок XX ст. до 1991 р. становлення митної справи у радянську добу;

VII – й етап становлення та розвитку митної справи у період прийняття першого митного кодексу (1991–2002 рр.);

VIII – й етап – прийняття другого Митного кодексу України (2002 – 2012 рр.);

IX – й етап прийняття третього Митного кодексу України (від 2012 р. по сьогоднішній час).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Митний кодекс України від 13.03.2012 року // *Голос України*. – 2012. – № 73–74 (5323–5324). – С. 21–62
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. // *Відомості Верховної Ради України*. – 2011. – № 13–14, № 15–16, № 17. – Ст. 112.
3. *Ведомости ВС СССР*, 1964, N 29, ст. 349 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.libussr.ru/doc_ussr/usr_6073.htm
4. Гребельник О. П. *Основи митної справи: Навчальний посібник*. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 600 с.
5. Додін Є. В. Місце відповідальності за порушення митних правил у структурі юридичної відповідальності / Є. В. Додін // *Митна справа Науково-аналітичний журнал Фахове видання*. № 2 (86), 2013 березень–квітень. 128с.
6. Кисловский Ю. Г. *Контрабанда. История и современность*. – М., 1996. – 430 с.
7. Марков Л. Н. *Очерки по истории таможенной службы*. Иркутск, 1987. – 234 с.
8. *Статути Великого князівства Литовського: У 3-х томах*. – Том I. Статут Великого князівства Литовського 1529 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса: Юридична література, 2002. – 464 с.